

Biblioteka
FILOZOFIJA

Urednik
Petar V. Arbutina

Naslov originala
Voltaire
LETTERS PHILOSOPHIQUES
Éditions Flammarion,
Paris 1964

Volter

FILOZOFSKA PISMA

Prevod i pogovor
Milan Tasić D.

Beograd
2023
DERETA

PRVO PISMO

O KVEKERIMA

Oduvek sam verovao da istorija i same propovedi ove značajne sekte zavređuju radoznalost svakog pametnog čoveka. A da bih se i uputio u to, potražio sam jednog od najslavnijih kveкера Engleske, koji je umeo da posle tridesetak godina provedenih u trgovini, odredi kraj svome bogaćenju i prohtevima, povukavši se u izvesno selo nedaleko od Londona.

Posetio sam ga u njegovom novom staništu – zemljanoj i lepo sazidanoj kućici, lišenoj naročitih detalja. Taj kveker je bio krepak starac koji nije nikada bolovao, pošto nije bio neumeren, niti se ikad odavao strastima; i čini mi se da u svom životu nisam sreo blagorodniji i upečatljiviji lik od ovog. Odeven kao i svi pripadnici sekte u odeždu bez nabora, bez dugmadi na džepovima i rukavima, nosio je, uz to, i veliki, posuvraćen šešir, poput naših crkvenjaka. Kad sam ušao, nije ga skinuo sa glave, već mi je prišao bez i najmanjeg pozdrava. Ali je bilo više ljubaznosti u prostodušnom i humanom izgledu njegovog lica, nego što bi se ova mogla da očita u nekom naročitom pokretanju nogu, ili pak držanju u ruci onoga što je inače stvoreno da bude na glavi.

– Prijatelju – kaza on – vidim da si stranac. Ako bih ti mogao biti od koristi, ti samo reci.

– Gospodine – rekoh, naklonivši se i istupivši po našem običaju korak napred – potajno se nadam da vas moja iskrena znatiželja neće naljutiti i da ćete biti ljubazni i uputiti me u vašu veru.

– Znam da se ljudi tvoje zemlje – odgovori on – isuviše klanjaju i laskaju, ali još nisam sreo nekog ko bi bio radoznao kao ti. Uđi i da najpre večeramo.

Još sam ga, mada nespretno, pohvalio dva, tri puta – jer se čovek ne lišava umah svojih navika – da bih posle jednog jednostavnog i zdravog obeda, koji je otpočeo i završio uz molbu Bogu, nastavio razgovor s njim. Upitao sam ga najpre ono što su pravi katolici ne jednom pitali hugenote:

– Gospodine dragi – rekoh – jeste li vi kršteni?

– Nisam – odgovori – a to je, dakle, slučaj i sa svom mojom sabraćom.

– Kako, zaboga – odvratih – zar vi niste hrišćani?

– Sine moj – poče on blagim glasom – nemoj da kuneš. Mi smo hrišćani i trudimo se da budemo dobri hrišćani, ali ne smatramo da se hrišćanstvo sastoji u tome što bi se poškopila glava deteta hladnom vodom, s malo soli.

– O, dobri bože – rekoh povređen – zar ste zaboravili da je Jovan krstio i Isusa Hrista?

– Bez prekora, prijatelju – ponovo odvrati ovaj prostodušni kveker. – Hrist je od Jovana primio krštenje, ali sam nije krstio nikoga. Mi nismo Jovanovi, već Hristovi učenici.

– Jadni čoveče – rekoh – pa vas bi spalili u zemljama inkvizicije! Dajte da vas za ljubav Boga krstim i učinim hrišćaninom!

– Kad bi to bilo sve da se povlada tvojoj sujeti, ja bih to rado učinio – odvrati on, ozbiljno. – Mi nikog ne osuđujemo zato što koristi obred krštenja, već samo verujemo da se oni koji ispovedaju zdravu i sasvim duhovnu religiju, moraju uzdržavati, koliko samo mogu, od jevrejskih obreda.

– Gle sad i nečeg drugog – uzviknuh – jevrejskih obreda?

– Da, sinko – produži on – u toj meri jevrejskih, da i dan-danas mnogi Jevreji praktikuju Jovanovo krštenje. Pogledaš li kod starih pisaca pak, videćeš da je Jovan samo obnovio taj običaj, koji su daleko pre njega upražnjavali Hebreji, kao što bi Ismailićani hodočastili u Meku. Isus je pristao da primi Jovanovo krštenje, kao što se i podvrgao obrezivanju, no i obrezivanje i kupanje morali bi Hristovim krštenjem biti ukinuti, kao krštenjem duha, tim ispiranjem duše koja spasava ljude. To isto je govorio i prethodnik Jovan: *Krstim vas, ovde, u stvari, vodom, ali će iza mene doći drugi, od mene snažniji, kojeg ja nisam dostojan ni nošenja sandala; on će vas krstiti vatrom i Svetim duhom.*¹ A i veliki apostol rimski, Pavle, piše Korinćanima: *Ne šalje me Hrist da bih krstio, već da propovedam Evanđelje.*² Pavle je krstio vodom samo dva lica, i, suprotno od svoje volje, obrezao svog učenika Timotija, dok su drugi apostoli obrezali svakog ko je to hteo. A jesi li ti obrezan – dodade on. Odgovorio sam mu da nisam imao takvu čast.

– Pa onda, prijatelju – reče – ti si hrišćanin bez obrezivanja, a ja pak bez krštenja.

Eto tako se ovaj sveti čovek latio da dosta providno, s tri ili četiri navoda iz Svetog pisma, odbrani naizgled svoju sektu, previđajući iz najbolje vere na svetu, stotinu drugih navoda koji sve ovo pobijaju. Pazio sam da mu se ni u čemu ne suprotstavim, jer se ne može daleko dospeti s jednim entuzijastom. Ne usuđujte se da bilo kome iznosite mane njegove ljubavnice, niti pak arničaru slabost njegove stvari, odnosno argumente nekom fanatiku. Stoga sam i prešao na druga pitanja.

– Što se tiče same zajednice – rekoh – kakav je vaš odnos prema njoj?

– Tako nešto za nas ne postoji – odvrati on.

– Šta, zar vi nemate zajednice? – upitah.

¹ *Jevanđelje po Mateju III, 11.*

² *Korinćanima poslanica. prva I, 17.*

– Naša je zajednica ne drugo do zajednica srca – odgovori on.

Potom mi je navodio Sveto pismo. Izneo je tako jaku propoved protiv zajednice, nadahnuto dokazujući da je poreklo svih svetih tajni u ljudskoj mašti i da se same reči *sveta tajna* ne javljaju ni jedan jedini put u Evanđelju.

– Oprosti – dodade on – mome neznanju, jer ti nisam naveo ni stoti deo dokaza u prilog moje vere. No svi se oni mogu naći u prikazu ove religije od Roberta Barklija,³ kao jednoj od najboljih knjiga ikada izašlih pod ljudskom rukom. A pošto se pak naši neprijatelji slažu koliko je ona opasna, to jedino dokazuje u kojoj je meri ona odista razumna.

Obećah da ću pročitati tu knjigu i moj kveker kao da me vide već sasvim preobraćenog.

Potom mi je u nekoliko reči objasnio one izvesne neobičnosti u vezi s ovom sektom, koje nemalo bodu oči drugima.

– Priznaj – reče – da si se s mukom uzdržao od smeha kad sam na svu tvoju ugladenost odgovorio sa šeširoj na glavi, obraćajući se s „ti”. U svakom slučaju, izgledaš veoma učeno, da ne bi znao da nijedna nacija od vremena Hrista nije jedninu mešala s množinom. Cezaru Avgustu su nekad govorili: *volim te, molim te, hvala ti* i on čak nije dozvoljavao nikome da ga oslovi sa: *gospodine Dominuse*. Tek dugo posle toga ljudi su otpočeli da jedni druge oslovljavaju s „vi”, umesto s „ti”, kao da je reč o dvostrukim ljudima, prisvajajući neprikladne nazive veličine, svetosti, uzvišenosti, koje kišne gliste daju jedne drugima, uveravajući ih, uz duboko poštovanje i sramotnu laž, da su oni njihove veoma ponizne sluge. Da bismo duže bili protiv ove nedolične trgovine lažima i laskanjima, mi se jednako obraćamo na „ti” i kraljevima i obučarima i ne pozdravljamo nikog, gajeći prema ljudima samo milosrđe, a prema zakonima poštovanje.

Naša se odeća, isto tako, pomalo razlikuje od odeće drugih ljudi, da bi nas to stalno upozoravalo da ovima nimalo ne ličimo.

³ Robert Barclay (1648–1690): *Theologiae vere christianae apologia* (1675).

Svi drugi pokazuju znakove svog dostojanstva, mi pak one hrišćanske smernosti. Izbegavamo kolektivne zabave, spektakle, igre, jer bismo bili i te kako za žaljenje kad bismo ovakvim tričarijama ispunjavali srca onih u kojima Bog obitava. Mi se nikada ne kunemo, čak ni u pravdu i smatramo da ime Svevišnjeg ne bi trebalo unižavati u onim bednim prepirkama koje vode ljudi. U slučajevima kad se treba pojaviti pred sudom u vezi s parnicama drugih (jer sami nikada ne vodimo procese), mi istinu potvrđujemo jednim *da* ili *ne*, tako da nam sudije prosto veruju na reč, dok se mnogi hrišćani lažno zaklinju u Evanđelje. Zatim, nikad ne odlazimo u rat, ne stoga što bismo se bojali smrti – naprotiv, mi ćemo blagosloviti trenutak koji nas sjedinjuje sa bićem svega postojećeg – već zato što nismo ni vukovi, ni tigrovi, ni psi, već upravo ljudi i to hrišćani. Naš Bog, koji nalaže da volimo svoje neprijatelje i da ćutke podnosimo patnje, jamačno ne bi želeo da pređemo čitavo jedno more, da bismo stali za vrat svojoj braći, zato što bi ubice odevene u crveno i s kapom od dve stope, naterale na to građane, lupajući sa dva štapića po zapetoj magarećoj koži. A kad posle dobijene bitke čitav London zasija, nebo plane od raketa, a vazduh zaječi od grmljavine zvona, orgulja, topova, mi u tišini jecamo nad svim tim zlodelima koja uveseljavaju svet.

DRUGO PISMO

O KVEKERIMA

Bio je to otprilike razgovor koji sam vodio sa ovim neobičnim čovekom. Ali sam daleko više od toga bio iznenađen kad me je iduće nedelje odveo on u kvekersku crkvu. U Londonu je veći broj takvih crkava, a ona u koju smo otišli diže se kraj čuvenog spomenika, koji nazivaju *Monument*. Kad sam sa svojim domaćinom ušao, bili su već svi na okupu. Oko četiri stotine muškaraca došlo je tu, kao i tri stotine žena: iza lepeza su se krila njihova lica, dok su preko čela muškaraca padali obodi velikih šešira. Sedeli su i sve je pokrivaio debeli muk. Prošetah tu i tamo, a da baš niko ne podiže oči. To ćutanje potraja petnaestak minuta, da bi najzad ustao jedan od njih i, skinuvši šešir, otpočeo zadihan i uz nekakve gestove, pola na usta, pola kroz nos, da izbacuje gomilu reči – misleći, bez sumnje, da su iz Evanđelja – a što nije razumeo ni on sam, niti bilo ko drugi. Upitah svog pratioca, kad je ovaj egzibicionist dovršio svoju priču, a skup se, sav omamljen, polako razišao, zašto su barem oni pametni među njima trpeli slične gluposti.

– Moramo to činiti – reče on – jer se ne bi unapred moglo znati, hoće li onaj ko ustane da govori biti inspirisan duhom ili ludošću. I tako, strepeći, mi potpuno strpljivo slušamo, čak i ženama

omogućivši da govore, a inače bi veoma često, dve ili tri od pobožnih žena bile jednovremeno inspirisane i tad bi se začuo odista divan jek u gospodarevom domu.

– Vi, dakle, nemate sveštenike – rekoh.

– Ne, dragi moj – odgovori kveker – i sasvim dobro prolazimo bez njih. Bogu se ne bi svidelo kad bismo nekome namenili da prima Sveti duh nedeljom, izuzevši tako ostale vernike. Hvala bogu, jedino mi na ovoj zemlji ne znamo za sveštenike. Zar da nam se ukine ovako srećno izabran način razlikovanja, ili zbog čega bismo prepustili svoje dete iznajmljenim dadiljama, kad već raspoložemo mlekom za njega? Takve bi najamnice, zar ne, ubrzo ovladale kućom, dosađujući i majci i detetu. Bog je kazao: *Primi-li ste besplatno i davajte besplatno.*⁴ Hoćemo li se posle ovakvih reči cenjkati oko Evanđelja, iznositi Sveti duh na prodaju i od hrišćanskog zbora praviti pijacu za robu. Mi ne odvajamo novac za ljude obučene u crno da bi ovi pomagali siromahe, pokapali mrtve i podučavali vernike. Svima su te svete dužnosti isuviše drage, da bismo ih se oslobodili na račun samo nekih od nas.

– Ali kako možete znati – nastojao sam ja – da vas upravo božji duh pokreće u propovedima?

– Bilo ko da se Bogu moli – reče on – da bi se prosvetio, ili izrazio istine Evanđelja koje bi osećao, neka bude siguran da je nadahnut Bogom.

A onda me je gotovo zagušio navodima iz Svetog pisma, koji bi svi trebalo da pokažu po njemu, da nema hrišćanstva bez neposrednog otkrovenja, dodavši još i ove posebne reči:

– Kad pokrećeš svoje udove, čini li to tvoja vlastita snaga? Ne svakako, jer često oni izvode i nevoljne pokrete. Dakle, baš onaj koji je stvorio tvoje telo, čini da se ono i pokreće. A zatim: ideje koje poprimi tvoja duša, da li ih sazdaješ ti? Još manje, jer one postoje nezavisno od tebe. Prema tome, ko ti je stvorio dušu, omogućava ti i ideje, ali pošto je tvome srcu dopustio slobodu, on duhu

⁴ *Ev. po Mat.*, X, 18.

daje ideje po zaslugi srca: ti živiš u Bogu, delaš u Bogu i misliš u Bogu. Valja da samo otvoriš oči k toj svetlosti koja osvetljava ljude, ne bi li ugledao istinu i otkrio je drugima.

– Pa to je pravi otac Malbranš – uzviknuh.

– Tog sam Malbranša poznavao – reče. – Bio je na izvestan način kveker, mada to nije izrazito pokazivao.

To je ono najvažnije što sam čuo, a što se odnosilo na učenje kveкера. U narednom pismu pak iznesena je njihova istorija, koja je još posebnija od samog učenja.

SADRŽAJ

PRVO PISMO • O kvekerima	5
DRUGO PISMO • O kvekerima	10
TREĆE PISMO • O kvekerima	13
ČETVRTO PISMO • O kvekerima.	17
PETO PISMO • O anglikanskoj religiji	22
ŠESTO PISMO • O prezviterijancima	25
SEDMO PISMO • O socinijancima, arijevcima ili religiji antitrojstva	27
OSMO PISMO • O parlamentu	30
DEVETO PISMO • O vladi.	34
DESETO PISMO • O trgovini.	39
JEDANAESTO PISMO • O pelcovanju protiv malih boginja	41
DVANAESTO PISMO • O kancelaru Bekonu	46
TRINAESTO PISMO • O Loku	52
ČETRINAESTO PISMO • O Dekartu i Njutnu	59
PETNAESTO PISMO • O sistemu privlačenja.	65
ŠESNAESTO PISMO • O Njutnovoj optici	74
SEDMANAESTO PISMO • O beskonačnosti i hronologiji	78
OSAMANAESTO PISMO • O tragediji.	84

DEVETNAESTO PISMO • O komediji.	90
DVADESETO PISMO • O gospodarima koji neguju književnost.	95
DVADESET I PRVO PISMO • O grofu Ročesteru i g. Valeru	99
DVADESET I DRUGO PISMO • O g. Poupu i nekim drugim čuvenim pesnicima.	105
DVADESET I TREĆE PISMO • O dužnom uvažavanju ljudi od pera.	110
DVADESET I ČETVRTO PISMO • O akademijama	114
DVADESET I PETO PISMO • O Paskalovim mislima. . . .	119
POGOVOR • Milan Tasić D.	149

Volter
FILOZOFSKA PISMA

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura i korektura
Dijana Arsić

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-494-5

Tiraž
1000 primeraka

Beograd, 2023.

Izdavač / Štampa / Plasman: **DERETA doo**, Vladimira Rolovića 94a,
11030 Beograd, tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078, **www.dereta.rs**
KNJIŽARA DERETA, Knez Mihailova 46, Beograd, tel.: 011.26.27.934, 30.33.503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.133.1-6

14 Волтер

ВОЛТЕР, 1694–1778

Filozofska pisma / Volter ; prevod i pogovor Milan Tasić D. – 1. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2023 (Beograd : Dereta). – 156 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Filozofija / [Dereta])

Prevod dela: Letters philosophiques / Voltaire. – Tiraž 1.000. – Napomene uz tekst. – Pogovor: str. 149–156. – Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-6457-494-5

а) Волтер (1694–1778) – Писма

COBISS.SR-ID 119695113